

JOAN MARGARIT SERRADELL A ANDORRA

Joan Margarit i Serradell (1908-1997) és un d'aquells arquitectes rellevants dels quals teia menys informació, motiu pel qual l'escrit sobre la seva petjada al país l'he anat posposant. En la meua dèria per fer aflorar la feina d'aquells pioners sovint demano informació i no sempre rebo resposta. En aquest cas el seu fill, l'arquitecte i poeta **Joan Margarit Consarnau**, em va atendre molt cordialment. He de dir que segueixo la seva poesia. M'agrada per què és clara, comprensible i, sovint, em reconec. Vaig començar per la curiositat que em despertava el fet que fos col·lega de professió i de què alguns títols recordessin la nostra feina com: **Càlcul d'estructures** o **Trist el qui mai ha perdut per amor una casa**. En Casa de Misericòrdia hi incloïa el poema **Hotel Andorra Park** referència directa a una de les obres del seu pare al nostre país tot i que no parla de la construcció sinó d'un enamorament.

Hotel Andorra Park

*L'home llegeix l'insomni al vidre fosc.
Aquí, on després van construir l'hotel.
Aquell nou va amagar sota una pedra
una carta d'amor i va fer un mapa,
el veritable mapa d'un tresor.
Però el tresor era una covardia:
el que no s'atrevia a dir a una noia.
La seva última carta d'amor,
aquesta sí que va donar-la en mà.
Llavors la covardia o el menyspreu
-no ho sabrà mai- venia d'una dona.
Va arribant l'alba als vidres de l'hotel
com un vaixell de guerra.
Cap dona no es recorda de cap carta.
Els núvols presagien fred i neu.*

En els missatges que ens vam intercanviar em va comentar que, com el pare, també havia treballat a Andorra amb el seu soci **Carles Buxadé**, concretament en el **Centre Cívic i Esportiu d'Ordino** (1992-1996) dels arquitectes **Martorell, Bohigas i Mackay** (MBM) i en l'església de **Santa Eulàlia d'Encamp**. En aquest cas, va ser en el recalç del campanar, anys abans que el mateix equip d'arquitecte ampliessin el temple (1987-1989).

Recordava que els van cridar per la preocupant inclinació de la torre derivada del fet d'estar assentada sobre un cementiri. Aquesta delicada operació l'explicava a les classes com a catedràtic d'estructures de l'**Escola d'Arquitectura de Barcelona** conjuntament a una similar, de l'any 1992, per fonamentar sobre 20 metres d'escombraries l'edifici de beisbol de l'anella olímpica de Barcelona.

Sobre les obres andorranes del pare em va explicar que havia recollit l'origen i els records en un llibre de memòries d'infància a primera joventut que sortiria al setembre en l'editorial **Proa** amb el títol **Per tenir casa cal guanyar la guerra**. Un cop el vaig tenir a les mans ja podia fer un apunt sobre la vida del seu pare.

APUNT BIOGRÀFIC

Segons el seu fill **Joan Margarit Serradell**:

era un bon arquitecte, però amb poca fe... es va convertir en un home culte i intel·ligent carregat amb totes les contradiccions que li venien d'una pobresa que va sentir sempre humiliant. Odiava els senyors però volia ser un senyor. Algú amb massa pors i ressentiments per no desconfiar de la vida.

Aquests problemes se li van exacerbar estudiant. Llavors era una carrera molt elitista, amb un examen d'ingrés absurdament llarg i difícil. Per exemple, només vuit o deu dels dos-cents o tres-cents candidats solien aprovar els exàmens de dibuix a cada convocatòria. Tot això servia per mantenir la professió dins les classes altes.

El pare no va deixar mai que cap company d'estudis anés a casa seva. Amagava la família a la gent de classe superior que anava coneixent. Va ser president de l'Associació d'Alumnes, d'ideologia socialista: assistia al claustre de l'Escola (va ser el primer representant estudiantil que hi va ser admès) i va presentar Josep Puig i Cadafalch, l'arquitecte, President de la Mancomunitat i diputat per la Lliga Catalanista, i Jaume Aiguader, llavors alcalde de Barcelona, d'Esquerra Republicana, en un cicle de conferències entorn de l'habitatge obrer.

Els dos primers anys de la guerra civil espanyola (1936-1939) els va passar amagat a Sanaüja, poble lleidatà de la seva mare on, com explicava ella, havia arribat un avantpassat que va fer de traginer portant vi fins a Andorra i tornant amb carbó. El 1938 va ser descobert i es va haver de sumar a l'exèrcit republicà. Va acabar al camp de concentració d'Argelers des d'on va tornar a Espanya per ser reclòs al penal de Santoña. Poc abans d'acabar la guerra es va incorporar de nou a l'exèrcit però, aquest cop, a l'altre bàndol. En finalitzar la contesa va aprovar les assignatures que li mancaven de la carrera i ajudava, alhora que es guanyava uns calés, a companys amb el projecte fi de carrera com en **Francesc Mitjans** que serà un dels arquitectes més destacats de la postguerra i que treballarà força a Andorra. D'ell és el **Poliesportiu d'Andorra** seu dels èxits del **Basquet Club Andorra**.

El 1942 va anar a Figueres a treballar per la **Dirección General de Regiones Devastadas y Reparaciones (DGRDR)** que depenia del **Ministerio de Gobernación**. Es tractava d'un organisme que sota la nova ideologia impulsava la reconstrucció del país. Es van fundar uns 300 pobles en 27 províncies generant una important migració interna¹. Referents de l'arquitectura espanyola moderna com **Antonio Fernández Alba**, **Carlos Arniches**, **Alejandro de la Sota**, **Martín Domínguez Esteban**, **José Lluís Fernández del Amo** o **Fernando de Terán** faran les primeres passes amb aquests encàrrecs. Sense que el règim s'adonés van introduir un racionalisme atent al lloc que va estar reconegut internacionalment com en el cas del poblat de Vegaviana (1954-58) a Càceres de **Fernández del Amo** que va ser premiat amb la medalla d'or de la **Biennal de Sao Paulo** de 1961. També van col·laborar artistes com **Pablo Serrano**, **Manolo Millares**, **Luís Feito**, **Manuel Rivera** o **Rafael Canogar** que després van formar el transcendent **Grupo El Paso**².

¹ Silvia Hernando, *Los pueblos que inventó Franco*, El país Semanal, 30.08.2018

² Enriqueta Antolín, *Artistas infiltrados. Rojos, ateos i abstractos en los pueblos de Franco*, 1983.

Per la seva banda **Joan Margarit** va treballar en l'Ajuntament de Sant Feliu de Guíxols, el de Port de la Selva, la Duana de Portbou, el cementiri de Colera, l'Hospital de Palamós i el de Figueres. L'oficina de la **DGRDR** es va traslladar a Girona a on va conèixer a **Bartomeu Rebés**³.

El 1954 li proposen ser arquitecte en cap de les oficines de la delegació del **Ministerio de la Vivienda** a les Canàries, amb seu a Santa Cruz de Tenerife i, com que hi havia pocs arquitectes a l'illa, ho compaginarà amb el càrrec d'arquitecte municipal de Las Canarias. Va desenvolupar diversos projectes de gran expressivitat i colorisme que s'allunyaven de l'ortodòxia racionalista com la casa Sindical a Santa Cruz i l'església de Nuestra Señora de los Dolores, de Schamann (1959), la plaça Tomàs Morales (1959) amb el seu edifici municipal o el Mercat Central a Las Palmas -declarat Bé d'Interès Cultural- (1958).

Fotos: 98 i <https://miplayadelascanteras.com/2017/01/25/ruta-arquitectura-moderna-contemporanea-la-isleta-puerto-las-canteras/>

Pel seu fill l'església "*participa més de la Brasília de Niemeyer que de l'influx de Le Corbusier que venia d'Europa. És un edifici amb una idea higiènica de llum, de claredat, que evita la brutalitat i el sinistre, propis d'èpoques d'opulència*"⁴. Tot i que com a les illes Canàries enlloc serà més reconegut l'enyorança el va fer tornar a casa el 1961 i, aquest cop, a Barcelona. Va donar classes d'urbanisme a l'**Escola d'Arquitectura**, va continuar treballant pel **Ministerio de la Vivienda** i, segons Raquel Lacuesta⁵, també per la promotora **Núñez i Navarro**.

³ Raquel Lacuesta, *Arquitectura d'autor a Andorra: 1860-1960, Història d'Andorra, de la prehistòria a l'edat contemporània*, 2005.

⁴ Mariano De Santa Ana, *Espacios entre palabras*, La Provincia Diario de Las Palmas, 24.10.2013

⁵ Veure nota 3.

ETAPA ANDORRANA

Abans de traslladar-se a Les Canàries **Joan Margarit** va treballar a Andorra. El fill ho recorda bé a les seves memòries de joventut:

*El punt més alt dels ideals que representen els boscos i les muntanyes es produeix quan el pare entra en relació amb el senyor **Bartomeu Rebés**, un prohom d'Andorra. Encara és un país agrícola i ramader d'alta muntanya, i aquest home intueix que aviat s'esdevindran grans canvis. La condició d'urbanista del pare l'ajuda a imaginar-los i a avançar-se als seus efectes. **Rebés** és un dels homes més rics del petit país i vol fer un hotel, el primer gran hotel de la capital. L'hotel serà l'**Andorra Park**, que serà projectat i construït pel pare. Fa viatges a Andorra, és clar, i el juny de 1952 se m'hi endú amb ell... A l'obra de l'hotel s'ha arranjat un solar difícil (a Andorra no n'hi ha, de solars fàcils) i, de passada, ja s'ha deixat a punt la piscina, que s'ha construït aprofitant les roques de la muntanya i que és alimentada pel torrent clar i fred que baixa de forma natural travessant aquelles roques del costat mateix d'on es construirà l'edifici.*

La relació amb **Bartomeu Rebés** va ser d'una gran amistat, segons el fill, l'amistat de la seva vida com no havia conegut mai ni tornarà a conèixer. Tant és així que va deixar de cobrar la major part dels honoraris.

ANDORRA PARK HOTEL

L'encàrrec d'en **Bartomeu Rebés** era bastir un establiment hotel·ler de luxe dels que no hi havia a Andorra i menys encara a la capital. El de més anomenada en aquella època era l'**Hotel Rosaleda**⁶ d'Encamp obra d'**Adolf Florensa**⁷ inaugurat una dècada abans (1941-43). L'estil emprat va ser el regionalisme arquitectònic que tant agradava a la burgesia europea, sobretot quan es tractava d'edificis a la muntanya. Era un noucentisme pirinenc que s'inspirava en l'arquitectura alpina⁸ i que incorporava referents vernaculars. A Andorra va tenir un gran èxit essent la base de l'arquitectura de les dècades centrals del segle XX, no debades s'ha considerat l'estil nacional: l'**arquitectura del granit**⁹.

Joan Margarit introduirà un element constructiu nou com va ser les voltes a la catalana però, per més dificultat, de doble curvatura. Certament l'espai generat per la successió de voltes de mocador de les sales és d'una gran elegància. Aquest recurs constructiu el trobarem després en edificis d'habitatges de l'expansió urbana d'aquells anys pel que podem considerar a l'arquitecte barceloní com el seu precursor al nostre país.

Les obres les devia rematar l'arquitecte **Josep Maria Sostres** a la llum de la documentació que hem pogut revisar del seu fons dipositat en l'**Arxiu Històric del Col·legi Oficial d'Arquitectes de Catalunya**. En ell vam trobar còpies dels alçats de l'hotel signades per **Joan Margarit Serradell**, unes plantes en paper vegetal amb anotacions i un pressupost per acabar les obres d'en **Sostres**.

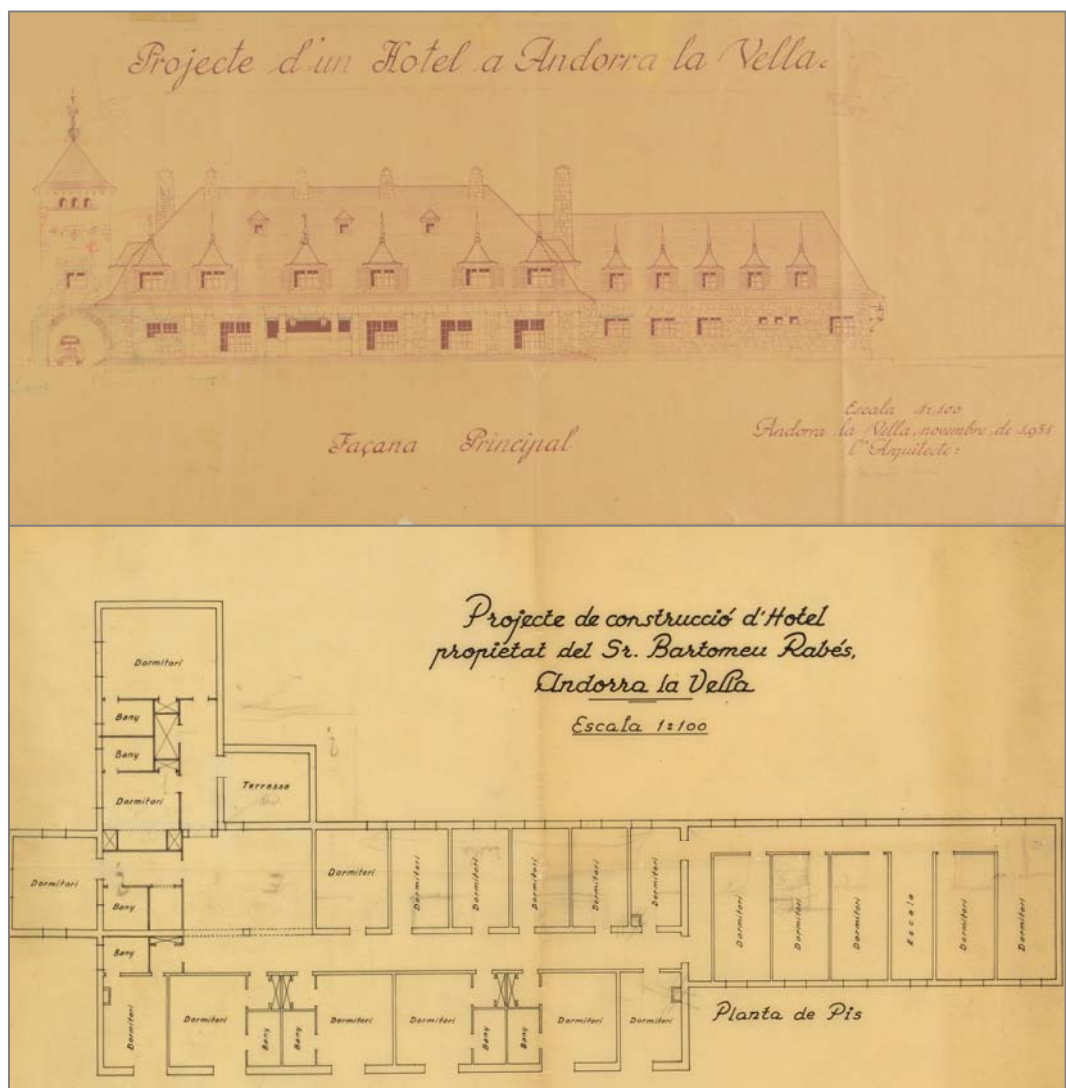
⁶ Veure en la nostra web: L'hotel Rosaleda una joia del patrimoni arquitectònic contemporani.

(http://www.enricdilme.com/?p=portfolio&portfolio=/ajax_portfolio/313)

⁷ Veure en la nostra web: Adolf Florensa a Andorra. (http://www.enricdilme.com/?p=portfolio&portfolio=/ajax_portfolio/309)

⁸ Joaquim Puigvert, *Josep Danés (1981-1955), arquitecto. Un estudio de caso al servicio de la historia social de las profesiones liberales a cataluña*, www.ub.edu/geocrit7b3w-907.htm.

⁹ E. Dilmé, X. Orteu, *Arquitectura de la segona meitat del segle XX a Andorra*, Comité Nacional d'Icomos, 2013.

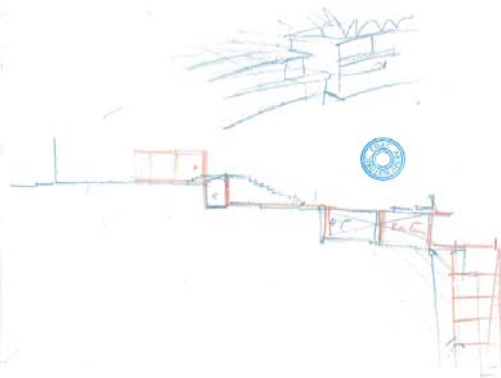
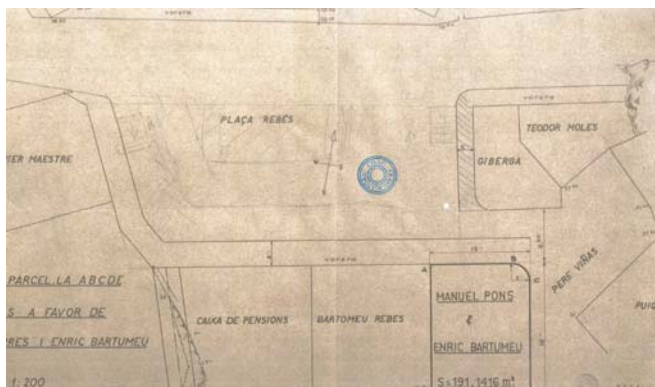
PRESSUPOST DE TERMINACIO DE LES OBRES D'UN HOTEL A ANDORRA	
PROPIETAT DE D. BARTOMEU RABÉS.	
R E S U M	
RAM DE PALETA	254.078,42
GUIXAIRE	85.367,20
FUSTERIA	108.605,57
MATERIAL SANITARI	210.550,80
INSTAL·LACIO LAMPISTERIA	80.800,--
ELECTRICITAT	74.819,20
PINTURA	117.479,63
VIDRIERIA	8.000,--
FUMISTERIA	8.000,--
INSTAL·LACIO GUINYA	27.600,--
Total pressupost Ptas. . .	967.300,82
IMPREVISTOS, 5 %	48.365,--
	1.115.665,82
Barcelona, 3 Març 1956.	

Còpia amb paper de l'alçat principal; paper vegetal amb una planta a tinta i, a sobre, alternatives de distribucions a llapis i, finalment, pressupost de Sostres per l'acabament de l'hotel. Arxiu històric del COAA. Vista del menjador amb els voltes de mocador (<https://andorramice.files.wordpress.com>)

Josep M. Sostres¹⁰ estava treballant a Andorra, concretament en la casa per **Francesc Farràs** (1952-56), la primera al país estrictament racionalista. No sabem si va ser el mateix **Joan Margarit** o el promotor, **Bartomeu Rebés**, el que li va demanar que es fes càrrec de l'acabament de l'hotel. En tot cas, l'any 1955, farà l'estudi d'urbanització de la que volia ser la plaça Rebés als afores del poble que no es va acabar de concretar.

Planta de les finques de la plaça Rebés on s'observa els primers traços a llapis i secció amb la idea de centre comercial sota la plaça Rebés. Arxiu Històric COAC.

PLAÇA GUILLEMÓ

El segon projecte de **Margarit** a Andorra va ser la urbanització d'uns terrenys de la família **Rebés** al nord del nucli urbà. Aquí va proposar una operació urbana mai vista al país i que, malauradament, no ha estat imitada. Era un exemple de l'urbanisme que **Margarit** estava elaborant sobre la base de l'economia i la sociologia, eines encara incipients a Catalunya. Va pensar a fer ciutat a través d'un dels elements bàsics de les ciutats mediterrànies: la plaça, en aquest cas, una plaça porxada de planta rectangular -37 x 32 m- travessada pel carrer. El ràfec es va fixar a 15 m d'alçada que en ser la meitat de la dimensió més curta de la plaça permet que el sol arribi a tot arreu. La proporció de doble quadrat de la secció de la plaça dóna una sensació d'amplitud que contrasta amb l'estretor del teixit urbà que l'envolta. Per l'edificació es van fixar unes pautes compositives on van tornar a aparèixer els revestiments de granit, els arrebossats emblanquinats i les mansardes de pissarra donant unitat al conjunt. De nou emprà les voltes de mocador de maó de pla per conformar els porxos. L'èxit d'aquest element ha estat tal que la plaça és coneguda popularment com a **plaça de les Arcades**.

La plaça Guillemó devia ser quelcom digne d'ensenyar de l'Andorra dels anys seixanta vist que, fins i tot, es va reproduir en postals (todocoleccion.net).

¹⁰ Veure a la nostra web: Josep Mª Sostres a Andorra. (http://www.enricdilme.com/?p=portfolio&portfolio=/ajax_portfolio/275)